

*Rhaglen Genedlaethol
Hyfforddiant Mewn-swydd
y Gymraeg*

*Agweddau ar Addysgu Cymraeg Ail Iaith
Cyfnodau Allweddol 1 a 2*

*Aspects of Teaching Welsh Second Language
Key Stages 1 and 2*

*Datblygu Cymraeg Pob Dydd
yn yr Ysgol Gynradd*

*Developing Everyday Welsh
in the Primary School*

*Rhaglen Genedlaethol
Hyfforddiant Mewn-swydd
y Gymraeg*

*Agweddau ar Addysgu Cymraeg Ail Iaith
Cyfnodau Allweddol 1 a 2*

*Aspects of Teaching Welsh Second Language
Key Stages 1 a 2*

*Datblygu Cymraeg Pob Dydd
yn yr Ysgol Gynradd*

*Developing Everyday Welsh
in the Primary School*

Argraffiad cyntaf Mawrth 1998
First published March 1998

© Uned Iaith Genedlaethol Cymru, CBAC
© WJEC, National Language Unit of Wales

Cyhoeddwyd gan Uned Iaith Genedlaethol Cymru, CBAC
245 Rhodfa'r Gorllewin, Caerdydd CF5 2YX

Published by WJEC, National Language Unit of Wales
245 Western Avenue, Cardiff CF5 2YX

Mae WJEC / CBAC Cyf., yn elusen gofrestredig ac yn gwmni a gyfyngir gan warant, a reolir gan awdurdodau unedol Cymru.

WJEC / CBAC Limited, is a registered charity and a company limited by guarantee, controlled by the unitary authorities in Wales.

ISBN 1 86085 275 0

CYDNABYDDIAETH

Lluniwyd y llyfryn hwn gan Weithgor Cenedlaethol y Cydlynwyr Cynradd: Cymraeg Ail Iaith:

Richard Roberts - Hyfforddwr Ymgynghorol y Gymraeg
Elisabeth Casey
Eluned Charles
Aldyth Cole
Ann Evans
Siân Hawkins
Kathleen Jones
Gwyneth Lewis
Linda Moran
Myfanwy Owen
Marian Williams

Diolchir i Ysgol Addysg Prifysgol Cymru, Bangor am ganiatâd i gynnwys addasiad o ran o'r pecyn *Siarad Cymraeg yn y Dosbarth* ac i Lyfrfa ei Mawrhydi am ganiatâd i atgynhyrchu rhannau o'r Cwricwlwm Cenedlaethol (Cymraeg Ail Iaith).

Dymuna CBAC gydnabod cefnogaeth y Swyddfa Gymreig ac Awdurdodau Addysg Cymru.

ACKNOWLEDGEMENTS

This booklet was written by the Welsh Second Language, County Co-ordinators Primary Working Group:

Richard Roberts - National Training Adviser - Welsh
Elisabeth Casey
Eluned Charles
Aldyth Cole
Ann Evans
Siân Hawkins
Kathleen Jones
Gwyneth Lewis
Linda Moran
Myfanwy Owen
Marian Williams

Gratitude is expressed to the School of Education, University of Wales, Bangor for their kind permission to include an adaptation of part of the *Siarad Cymraeg yn y Dosbarth* pack and to the Controller of Her Majesty's Stationery Office for permission to reproduce parts of the National Curriculum (Welsh Second Language).

The WJEC wishes to acknowledge the support of the Welsh Office and the Welsh Education Authorities.

CYFLWYNIAD

Bwriad y pecyn hwn yw cynnig arweiniad i athrawon ar sut i ddatblygu Cymraeg Pob Dydd yng Nghyfnodau Allweddol 1 a 2.

Ystyrir y gofynion statudol a amlinellir yn rhaglenni astudio'r Cwricwlwm Cenedlaethol a chynigir arweiniad cyffredinol i'r cysyniad o Gymraeg Pob Dydd.

Amlinellir y dechneg o ddefnyddio Helpwr Heddiw a Helpwr y Dydd gan roi enghraifft o'r hyn a wneir gan athrawon yng Ngogledd Ddwyrain Cymru.

Prif ran y pecyn yw gridiau iaith Cymraeg Pob Dydd lle'r ymdrechir i ddangos datblygiad o'r dosbarth meithrin i Flwyddyn 6.

Gellir defnyddio'r pecyn hwn mewn sesiynau hyfforddi sirol, clwstwr ac ysgol gyfan, a gall hefyd fod o gymorth i athrawon unigol.

INTRODUCTION

The purpose of this pack is to provide guidance for teachers in the development of Everyday Welsh at Key Stages 1 and 2.

The statutory demands as outlined in the National Curriculum programmes of study are considered and the concept of Everyday Welsh is introduced.

The technique of using Helpwr Heddiw and Helpwr y Dydd is explained and examples given of practice developed by teachers in North East Wales.

The main section of the pack contains Everyday language grids where development is shown from the nursery class to Year 6.

This pack can be used in county, cluster or school-based training sessions or on an independent basis.

CYNNWYS

		Tudalen
Astudiaeth 1:	Beth ydy Cymraeg Pob Dydd?	6
Astudiaeth 2:	Cymraeg Pob Dydd - Gofynion y Cwricwlwm Cenedlaethol	8
Astudiaeth 3:	Helpwr Heddiw a Helpwr y Dydd	14
Astudiaeth 4:	Gridiau Iaith Enghreifftiol Cymraeg Pob Dydd	20

CONTENTS

		Page
Study 1:	What is Everyday Welsh?	7
Study 2:	Everyday Welsh - National Curriculum Requirements	9
Study 3:	Helpwr Heddiw and Helpwr y Dydd	15
Study 4:	Exemplary Everyday Welsh language grids	21

ASTUDIAETH I

Cymraeg Pob Dydd

Beth ydy Cymraeg Pob Dydd?

Dylid defnyddio'r Gymraeg yn naturiol fel ei bod yn rhan annatod o weithgarwch y dosbarth/ysgol gyfan. Er enghraifft:

- cofrestru gan ofyn cwestiynau megis Pwy sy'n cael cinio ysgol? Pwy sy'n cael brechdanau? Ble mae ... heddiw? siarad am y tywydd etc.
- gwasanaethau a chyngherddau'r ysgol
- defnyddio'r Gymraeg wrth gyfarwyddo gweithgareddau cyffredinol y dosbarth, e.e.
 - Eisteddwch
 - Agorwch y drws
- arddangos yr iaith a ddefnyddir ar waliau'r dosbarth
- annog y disgyblion i ddefnyddio'r Gymraeg â'r athrawon ac â'i gilydd
- annog athrawon i siarad y Gymraeg â'i gilydd

Mae'n bwysig bod y defnydd o Gymraeg Pob Dydd yn cael ei ymestyn o flwyddyn i flwyddyn, a dylai fod rhestr o'r eitemau iaith gan bob athro/athrawes dosbarth. Dylid cytuno ar gynnwys y rhestrau hyn gyda'r arweinydd cwricwlwm. Gweler Astudiaeth 4.

STUDY 1

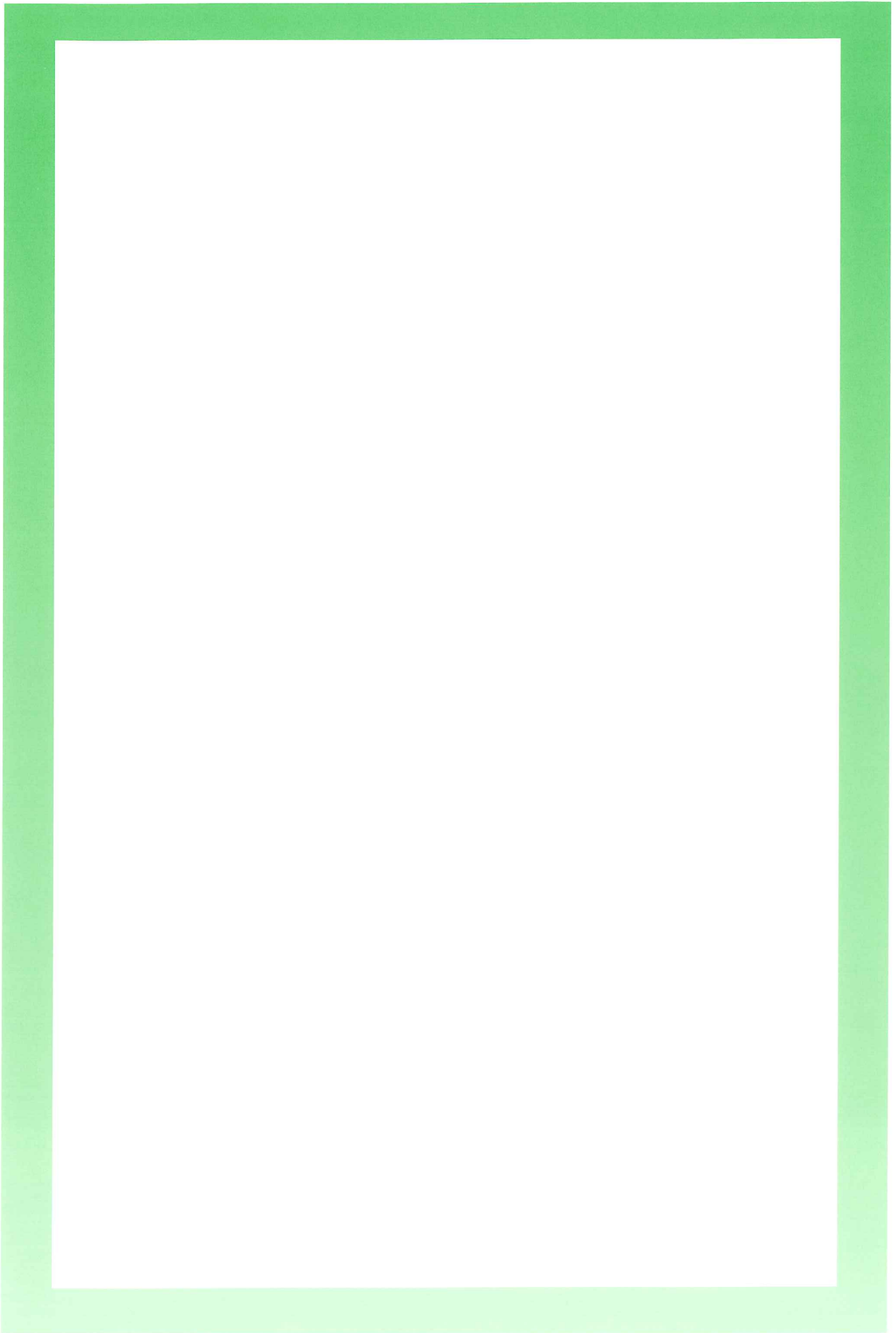
Everyday Welsh

What is Everyday Welsh?

Welsh should be used naturally so that it forms an integral part of classroom/whole school activity. For example:

- registration: asking questions such as Pwy sy'n cael cinio ysgol?
Pwy sy'n cael brechdanau?, Ble mae ... heddiw?, discussing the weather etc.
- school assemblies and concerts
- using Welsh when directing general classroom activities, e.g.
 - Eisteddwch
 - Agorwch y drws etc.
- displaying language items on the classroom walls
- encouraging pupils to use Welsh when talking to each other and to the teacher
- encouraging teachers to speak Welsh to each other

It is important to extend the use of Welsh from year to year, and every class teacher should have a list of the language items. The content of these lists should be agreed upon with the Curriculum leader. See Study 4.



ASTUDIAETH 2

Cymraeg Pob Dydd - Gofynion y Cwricwlwm Cenedlaethol

Darllenwch raglenni astudio llafar y Cwricwlwm Cenedlaethol. Ystyriwch i ba raddau mae defnyddio'r Gymraeg yn rheolaidd (h.y. Cymraeg Pob Dydd) yn mynd i'ch cynorthwyo i gyflawni'r gofynion.

STUDY 2

Everyday Welsh - National Curriculum Requirements

Read the oral National Curriculum programmes of study. Consider to what extent using Welsh regularly (i.e. Everyday Welsh) will help you meet the demands of the National Curriculum.

ASTUDIAETH 2

Rhaglen Astudio Cyfnod Allweddol 1

Mae'r rhaglen astudio hon yn nodi'r prif nodweddion sy'n cyfrannu tuag at ddatblygiad disgyblion mewn Cymraeg ail iaith. Dylid datblygu gallu plant o fewn rhaglen integredig sy'n cynnwys siarad, gwrando a gwylio, darllen ac ysgrifennu.

Llafar (Siarad, Gwrando a Gwylio)

1. Gwrando, gwylio a deall

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a gwrando ar symbyliadau llafar ac ymateb iddynt, e.e. *cyfarchion, gorchmynion, cyfarwyddiadau*;
- b gwylio symbyliadau gweladwy ac ymateb iddynt, e.e. *lluniau neu gyfres o luniau, stori wal, llyfrau cyfair lliwgar ac ati*;
- c gwrando ar symbyliadau clyweledol drwy ddilyn deunydd priodol ar y radio, y teledu neu ar dâp sain/fideo a thrwy wrando ar eu hathrawon.

2. Profiadau, barn a gwybodaeth

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a cyfarch a sefydlu perthynas drwy ddefnyddio geiriau ac ymadroddion;
- b ateb a gofyn cwestiynau am brofiadau real a dychmygol;
- c sôn amdanynt eu hunain, rhannu profiadau a newyddion personol, e.e. *sôn am y teulu, yr ysgol*;
- d dilyn cyfarwyddiadau a gorchmynion syml, e.e. *mewn gwers celf a chrefft, wrth iddynt symud i gyfeiliant cerddoriaeth*;
- e cymryd rhan mewn deialogau syml a defnyddio iaith wrth ymwneud â phrofiadau ymarferol, addysgol a dychmygol e.e. *blasu bwydydd gwahanol, teimlo deunyddiau gwahanol, chwarae gêm, dilyn storïau syml*;
- f mynegi hoffter, diffyg hoffter ac angen, e.e. *dw i'n hoffi, dw i ddim yn hoffi, dw i eisïau, ga i?*
- g adrodd hwiangerddi, canu caneuon a defnyddio iaith wrth chware rôl.

3 Datblygiad iaith

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a dangos dealltwriaeth heb siarad, e.e. *trwy ystum, dilyn cyfarwyddiadau, tynnu llun*;
- b amlygu ynganiad a goslef ddealladwy;
- c defnyddio geiriau, ymadroddion a brawddegau sylfaenol.

STUDY 2

Key Stage I Programme of Study

This programme of study identifies key features which contribute to pupils' progress in Welsh second language. Pupils' abilities should be developed within an integrated programme of speaking, listening and viewing, reading and writing.

Oral (Speaking, Listening and Viewing)

1. Listening, viewing and understanding

Pupils should be taught to:

- a listen and respond to oral stimuli, e.g. *greetings, commands, instructions*;
- b view and respond to visual stimuli, e.g. *pictures or a series of pictures, a wall story, colourful reference books, etc.*
- c listen to audio-visual stimuli by following appropriate material on radio, television or audio/video tape and by listening to their teachers.

2. Experience, opinions and information

Pupils should be taught to:

- a greet and form a relationship by using words and phrases;
- b ask and answer questions about real and imaginary experiences;
- c talk about themselves, share experiences and personal news, e.g. *talk about the family, the school*;
- d follow simple instructions and commands, e.g. *in an art and craft lesson, as they move to music*;
- e participate in simple dialogues and use language in connection with practical, educational and imaginary experiences, e.g. *tasting different foods, feeling different materials, playing games, following simple stories*;
- f express likes, dislikes and need, e.g. *dw i'n hoffi, dw i ddim yn hoffi, dw' i eisiau, ga i?*
- g recite nursery rhymes, sing songs and use language in role-play.

3. Language development

- a demonstrate understanding non-verbally, e.g. *by gesture, following instructions, drawing a picture*;
- b use intelligible pronunciation and intonation;
- c use words, phrases and basic sentences.

ASTUDIAETH 2

Rhaglen Astudio Cyfnod Allweddol 2

Mae'r rhaglen astudio hon yn nodi'r prif nodweddion sy'n cyfrannu tuag at ddatblygiad disgyblion mewn Cymraeg ail iaith. Dylid datblygu gallu plant o fewn rhaglen integredig sy'n cynnwys siarad, gwrando a gwylio, darllen ac ysgrifennu.

Llafar (Siarad, Gwrando a Gwylio)

1. Gwrando, gwylio a deall

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a gwrando ar symbyliadau gan yr athro/athrawes gan ddilyn ystod ehangach o batrymau iaith ac ymateb iddynt;
- b gwrando ar ei gilydd ac ymateb mewn sefyllfaoedd priodol, e.e. *sgwrsio mewn grŵp i gynllunio gweithgaredd*;
- c gwrando ar symbyliad clyweledol, drwy ddilyn deunydd priodol ar y radio, y teledu, neu ar dâp sain/fideo

2. Profiadau, barn a gwybodaeth

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a cyfarch, sefydlu a datblygu perthynas drwy ofyn ac ateb cwestiynau;
- b cychwyn a chynnal sgwrs, gan sgwrsio'n anffurfiol a chynnig sylwadau'n anffurfiol, e.e. *siarad am brofiad ar wyliau*;
- c cyfleu a chyfnewid gwybodaeth bersonol wrth drafod eu diddordebau, e.e. *sôn am barti pen-blwydd, profiad gwyliau, hobiau*.
- d ceisio, derbyn a chyfleu gwybodaeth, e.e. *casglu gwybodaeth drwy holiadur/graff cyfrifiadur yn y dosbarth, am bethau fel hobiau neu hoff fwyd a thrafod y wybodaeth*;
- e defnyddio'r iaith wrth ymwneud â phrofiadau ymarferol, addysgol a dychmygol, e.e. *celf a chrefft, addysg gorfforol, drama, dawn, gêmiau iaith, enwi a disgrifio cymeriadau*;
- f cyflwyno deialogau a dramodigau syml;
- g mynegi eu teimladau a chynnig eglurhad byr, e.e. *dw i'n hapus, achos mae parti pen-blwydd heddiw*.

3. Datblygiad iaith

Dylid addysgu'r canlynol i'r disgyblion:

- a ynganu a goslefu'n ddealladwy;
- b defnyddio ystod gynyddol o ymadroddion a brawddegau ac amrywio geirfa a ffurfiau berfol.

STUDY 2

Key Stage 2 Programme of Study

This programme of study identifies key features which contribute to pupils' progress in Welsh second language. Pupils' abilities should be developed within an integrated programme of speaking, listening and viewing, reading and writing.

Oral (Speaking, Listening and Viewing)

1. Listening, viewing and understanding

Pupils should be taught to:

- a listen to stimuli provided by the teacher and follow and respond to a wider range of language patterns;
- b listen and respond to each other in appropriate situations, e.g. *talk in a group to plan an activity*;
- c listen to an audio-visual stimulus by following appropriate material on radio, television or audio/video tape.

2. Experiences, opinions and information

Pupils should be taught to:

- a greet, establish and develop a relationship by asking and answering questions;
- b initiate and sustain a conversation, chatting informally and making informal remarks, e.g. *talk about a holiday experience*;
- c communicate and exchange personal information in connection with their interests, e.g. *talking about a birthday party, holiday experience, hobbies*;
- d seek, receive and communicate information, e.g. *gather information by means of a questionnaire/computer graph in class, on topics such as hobbies or favourite foods, and discuss the information*;
- e use the language in connection with practical, educational and imaginary experiences, e.g. *arts and crafts, physical education, drama, dance, language games, naming and describing characters*;
- f present simple dialogues and playlets;
- g express their feelings and offer a short explanation, e.g. *dw i'n hapus, achos mae parti pen-blwydd heddiw*.

3. Language development

- a use intelligible pronunciation and intonation;
- b make use of an increasing range of phrases and sentences and vary vocabulary and verb forms.

ASTUDIAETH 3

Helpwr Heddiw a Helpwr y Dydd

Y mae'n bwysig darparu cyfleoedd i ddisgyblion ddefnyddio'r Gymraeg yn gyson. Bu timau athrawon bro siroedd Dinbych, Conwy, Flint a Wrecsam yn cynnig arweiniad yn hyn o beth trwy ddatblygu'r cysyniad o Helpwr Heddiw yng Nghyfnod Allweddol 1 a Helpwr y Dydd yng Nghyfnod Allweddol 2.

Sut mae'r system yn gweithio?

- Mae pob disgybl, yn ei dro, yn cael cyfle i fod yn Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd.
- Gwaith Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd ydy cynorthwyo'r athro/athrawes i gyfarwyddo gweithgareddau'r dosbarth trwy gyfrwng y Gymraeg. I hwyluso hyn, darperir set o gwestiynau/cyfarwyddiadau i'r Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd i'w defnyddio yn y dosbarth. Weithiau cedwir yr ymadroddion hyn mewn Blwch Helpwr Heddiw.
- Defnyddir yr eitemau iaith yn achlysurol yn ystod y dydd ac mae'n bwysig i Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd dderbyn ymateb y disgyblion eraill.
- Dylid newid/addasu/ychwanegu at yr iaith a ddefnyddir yn unol â'r hyn a ddisgwylir gan y disgyblion ac i sicrhau dilyniant a datblygiad.

Manteision defnyddio Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd

- Disgyblion yn cael cyfle i ddefnyddio'r Gymraeg mewn cyd-destunau ystyrllon.
- Mae'n sicrhau bod Cymraeg Pob Dydd yn gynhyrchol yn ogystal â goddefol.
- Mae'n sicrhau bod y Gymraeg yn iaith naturiol a gweithredol yn y dosbarth.
- Mae'n cynnig cyfleoedd asesu, h.y. gellir asesu cyfraniadau'r Helpwr ac ymatebion eraill.

STUDY 3

Helpwr Heddiw and Helpwr y Dydd

It is important to provide opportunities for pupils to use Welsh regularly. Athrawon Bro teams in Denbigh, Flint, Conwy and Wrexham LEAs have developed the concept of Helpwr Heddiw in Key Stage 1 and Helpwr y Dydd in Key Stage 2.

How does the system work?

- Every pupil in turn is given the opportunity to be Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd.
- The duties of Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd involve assisting the class teacher to direct activities through the medium of Welsh. To facilitate the work, a set of questions/commands is prepared - and sometimes kept in a box which is referred to as Blwch Helpwr Heddiw - see page 14.
- These language items are used incidentally during the day and it is important that Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd illicit responses from other class members.
- The language used should be changed/adapted/added to in accordance with what is expected of the pupils and to ensure progression and development.

The advantages of using Helpwr Heddiw/Helpwr y Dydd

- Pupils are provided with opportunities to use Welsh in meaningful contexts.
- It ensures that Everyday Welsh is productive as well as receptive.
- Welsh becomes a natural and working language in the classroom.
- It provides assessment opportunities, i.e. to assess Helpwr Heddiw's contributions and the responses of others.

ASTUDIAETH 3

Defnyddio Helpwr Heddiw yn y Dosbarth Using Helpwr Heddiw in the Classroom

Mae'r rhan hon o'r uned, sydd wedi'i haddasu o *Siarad Cymraeg yn y Dosbarth* (Prifysgol Cymru, Bangor, 1997), yn enghreifftio'n modd y gellir defnyddio Helpwr Heddiw ar wahanol adegau yn y dosbarth.

This section, adapted from *Siarad Cymraeg yn y dosbarth* (University of Wales, Bangor, 1997), shows how Helpwr Heddiw can be used in the classroom at different times of the day.

● AMSER COFRESTRU/REGISTRATION TIME

- Athrawes: Bore da, blant.
Plant: Bore da, Mrs Jones.
Athrawes: Pwy ydy/yw Helpwr Heddiw?
Simon: **Fi, Miss.**
Athrawes: lawn, eisteddwch blant. Simon, tyrd yma ... Y Gofrestr.
H.H.: **John Blackwell, wyt ti yma?**
John: Yma.
Athrawes: lawn.
H.H.: **John Crawford, wyt ti yma?**
John: Yma.
H.H.: **Yma. Stephen Davies, wyt ti yma? ... Stephen Davies, wyt ti yma? ... Ddim yma.**
Athrawes: Ble mae Stephen Davies?
Lisa: Mae o gyda'r/efo'r/e Pennaeth.
Athrawes: Diolch Lisa. lawn, Simon ...
H.H.: **Mark Edwards, wyt ti yma ...?**

Wyt ti yma? - Are you here?

Yma - Here

Ddim yma - Not here

STUDY 3

● AMSER CINIO/LUNCH TIME

Athrawes: Helpwr Heddiw - Tyrd yma - Mae hi'n amser cinio.

H.H.: **Tacluswch eich byrddau! ... Dim siarad! ... Sefwch! ...
Dwylo efo'i/gyda'i gilydd! ... caewch eich llygaid!**

Pawb: "Diolch i Ti am ein bwyd bob dydd. Amen".

H.H.: **Bwrdd glas, cerddwch allan yn araf ... Bwrdd coch, cerddwch
allan yn araf ... Bwrdd melyn, cerddwch allan yn araf ... Bwrdd
gwyrdd, cerddwch allan yn araf ... Bwrdd oren, cerddwch allan yn
araf.**

Athrawes: Diolch, Simon.

**Tacluswch eich byrddau! - Tidy your tables
Dwylo efo'i/gyda'i gilydd! - Hands together!
Caewch eich llygaid! - Close your eyes!**

● AMSER MYND ADRE/TIME TO GO HOME

Athrawes: Amser Mynd Adre - Helpwr Heddiw, tyrd yma.

H.H.: **Tacluswch! ... Dim siarad.**

Athrawes: Dwedwch "Diolch" wrth HELPWR HEDDIW - Simon

Plant: Diolch.

Athrawes: Rwan - pwy ydy/yw HELPWR YFORY? - Eleri! lawn?

**Dwedwch Diolch wrth HELPWR HEDDIW
Thank HELPWR HEDDIW
HELPWR YFORY - Tomorrow's Helper**

Gall y disgyblion ieuengaf chwarae rhan **Helpwr Heddiw** - ac maent yn mwynhau gwneud hynny.
Daw'r enghreifftiau canlynol o ddosbarth babanod.

*Even the youngest children can play the part of **Helpwr Heddiw** - and they enjoy doing so. The
following are examples of the assistance given by **Helpwr Heddiw** in an infants' class.*

● AMSER COFRESTRU/REGISTRATION TIME

Mae enwau'r plant wedi'u hysgrifennu ar gerdyn i Helpwr Heddiw. Mae o/e/hi yn eu darllen
tra bo'r athrawes/athro yn marcio gofrestr.

*(The names of the children have been clearly written on card for the Helpwr Heddiw, who
reads them while the teacher marks the register.)*

Mrs Nichol: Helpwr Heddiw, tyrd i eistedd i lawr.

H.H.: **Ydy Gemma yma?**

Gemma: Prynhawn da James a Mrs Nichol.

H.H.: **Sut wyt ti heddiw?**

Gemma: Da iawn diolch.

H.H.: **Ydy Dafydd yma?**

ASTUDIAETH 3

Pawb: Dydy/Dyw Dafydd ddim yma.
 Mrs Nichol: Ble mae Dafydd?
 Pawb: Sâl. O trueni/bechod.
H.H.: **Ydy Marie yma?**
 Marie: Prynawn da James a Mrs Nichol.
H.H.: **Sut wyt ti heddiw?**
 Marie: Da iawn diolch. Sut wyt ti James - a Mrs Nichol?
H.H.: **Hapus.**
 Mrs Nichol: Hapus, diolch.
H.H.: **Ydy Jacinta yma?**
 Jacinta: Prynawn da, bawb. Sut wyt ti (Mrs Nichol)?
 Mrs Nichol: Hapus iawn, diolch.
 Diolch. Iawn, eistedd i lawr Helpwr Heddiw.

Ydy... yma? *Is ... here?*
Ydy - Yes
Nac ydy/Nag ydy - No
Dydy/Dyw ddim yma - ... *isn't here*
O biti!/O bechod! - *What a pity!*

● AMSER SNAC/SNACK TIME

Athrawes: Iawn, mae'n amser snac. Helpwr Heddiw wyt ti'n barod?
H.H.: **Ydw ... Pwy biau'r bisged?**
 Plentyn: Fi - diolch, Helpwr Heddiw.
H.H.: **Pwy biau'r afal?**
 Plentyn: Fi, diolch yn fawr, Helpwr Heddiw.
H.H.: **Pwy biau'r ddiod?**
 Plentyn: Diolch yn fawr, Helpwr Heddiw.
H.H.: **Pwy biau'r banana?**
 Plentyn: Fi. Diolch, Helpwr Heddiw.
 Athrawes: Da iawn, Helpwr Heddiw. Diolch yn fawr. Eistedd i lawr.

Pwy biau ...? Whose is ...?
Pwy biau'r ...? Whose is the ...?

Pwy biau'r afal?	Whose is the apple?
Pwy biau'r bisged?	Whose is the biscuit?
Pwy biau'r pop?	Whose is the pop?
Pwy biau'r ddiod?	Whose is the drink?

Wyt ti'n barod? - Are you ready?

STUDY 3

- **AMSER CHWARAE/PLAY TIME**

Athrawes: lawn, amser chwarae bawb. Hanna, iawn?

H.H.: Ydw.

Plentyn: Ga i fynd allan os gwelwch yn dda?

H.H.: Cei.

Plentyn: Ga i fynd allan os gwelwch yn dda?

H.H.: Cei.

Plentyn: Ga i fynd allan os gwelwch yn dda?

H.H.: Cei.

Athrawes: Helpwr Heddiw, gofyn i fi.

H.H.: **Ga i fynd allan os gwelwch yn dda?**

Athrawes: Na chei ... Cei, siŵr. Cer allan.

- **AMSER CINIO/LUNCH TIME**

- *Mae Helpwr Heddiw'n helpu hefyd wrth i'r plant fynd am eu cinio.*

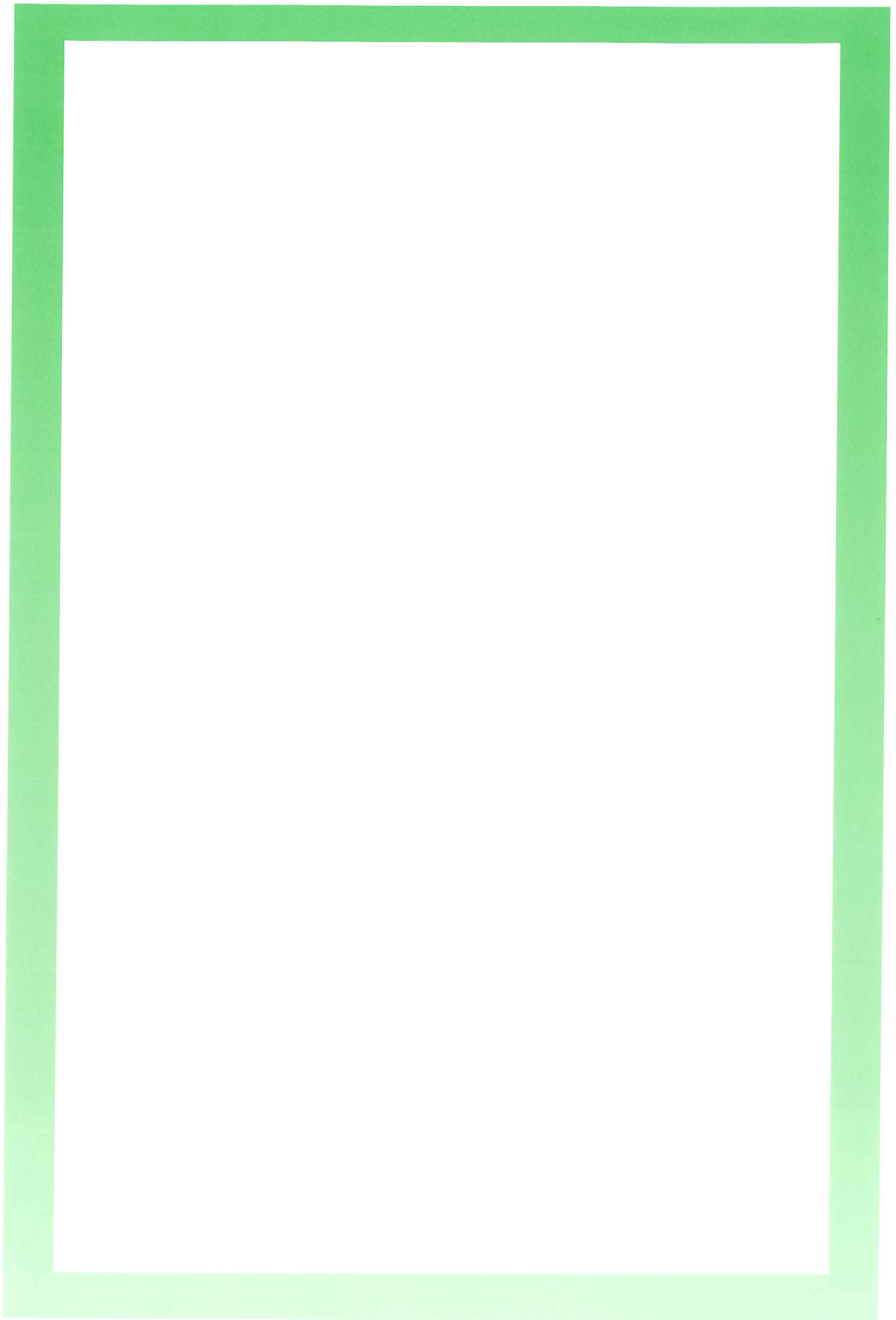
Helpwr Heddiw also assists while dismissing the children for lunch:

Grŵp coch - **Ewch i'r toiled i olchi dwylo.**

Grŵp glas - **Ewch i'r toiled i olchi dwylo.**

Grŵp melyn - **Ewch i'r toiled i olchi dwylo etc.**

golchi dwylo - to wash (your) hands



ASTUDIAETH 4

Gridiau Iaith Enghreifftiol Cymraeg Pob Dydd

Ar dudalennau 22-47 ceir gridiau enghreifftiol Gymraeg Pob Dydd. Mae'r gridiau'n rhoi enghreifftiau o'r iaith sy'n addas ar gyfer gwahanol achlysuron ac agweddau penodol a ddaw i ran disgyblion o ddydd i ddydd yn yr ysgol. Neilltuir tudalen ddwbl, ar wahân, ar gyfer pob achlysur ac agwedd benodol. Llunnir colofnau fesul dwy flynedd gan ddangos yr hyn sydd yn gyraeddadwy i ysgolion gan gydnabod y bydd rhai yn datblygu yn gynt neu'n arafach yn unol ag amgylchiadau lleol. Dylai'r arweinydd cwricwlwm drafod addasrwydd y gridiau hyn gydag athrawon ei h/ysgol gan ychwanegu/dileu iaith yn ôl y galw. Dylid sicrhau bod y wybodaeth yn cael ei throsglwyddo o Flwyddyn i Flwyddyn er mwyn sicrhau dilyniant a datblygiad iaith.

Pwysleisir y dylai'r eitemau iaith hyn gael eu defnyddio gan yr athrawon a'r disgyblion.

STUDY 4

Exemplary Everyday Welsh language grids

The grids on pages 22-47 provide examples of Everyday Welsh which can be used in schools. The grids are divided according to various events and activities which children experience in schools from day to day. A separate, double page is dedicated to each aspect. Columns are drawn on a two-year basis showing what is possible to achieve. The Curriculum Leader should discuss the suitability of the grids with colleagues and add/delete according to local circumstances. Information regarding the use of the grids should be passed on from Year to Year so as to ensure progression and development.

It is emphasised that these language items should be used by both teachers and pupils.

CYFARCHION/GREETINGS

Meithrin/Derbyn	Blwyddyn 1/Blwyddyn 2
Bore da <i>Good morning</i>	Ofnadwy <i>Terrible</i>
Prynhawn 'da <i>Good afternoon</i>	Croeso <i>Welcome</i>
Hwyl fawr! <i>Goodbye!</i>	Croeso i'r dosbarth <i>Welcome to the class</i>
Sut wyt ti? <i>How are you?</i>	Croeso i ddosbarth Mrs Jones <i>Welcome to Mrs Jones class</i>
Da iawn diolch <i>Very well thank you</i>	Nos da <i>Good night</i>
Gweddol <i>Alright</i>	Noswaith dda <i>Good evening</i>
Wedi blino <i>Tired</i>	Da boch chi <i>Goodbye</i>
Os gwelwch yn dda <i>Please</i>	Nadolig Llawen <i>Merry Christmas</i>
Diolch <i>Thank you</i>	Blwyddyn Newydd Dda <i>Happy New Year</i>
Pen-blwydd hapus <i>Happy birthday</i>	Sut ych/ydych chi? <i>How are you?</i>
Pwy wyt ti? <i>Who are you?</i>	Da iawn, diolch, a chi? <i>Very well thank you, and you?</i>
... ydw i <i>I'm ...</i>	Beth sy'n bod? <i>What's the matter?</i>
Bechod/Na drueni <i>Pity</i>	Wedi blino'n lân <i>Dog tired</i>
Caneuon:	
Bore da (Tôn Gron/ A pocketful of roses)	
Nos da Ffrindiau	
Bore da (<i>Parablu</i>)	
Bore da Bawb (Uned Iaith Genedlaethol Cymru & De Morgannwg)	

CYFARCHION/GREETINGS

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Mae'n flin gen i/
Mae'n ddrwg 'da fi/gen i
I am sorry

Llongyfarchiadau
Congratulations

Pob lwc/hwyl
Good luck

Pasg hapus/llawen
Happy Easter

Sul y Mamau hapus/dedwydd
Happy Mother's Day

Sul y Tadau hapus/dedwydd
Happy Father's Day

ti/chi
you

Esgusodwch fi
Excuse me

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Ga ich helpu chi?
Can I help you?

Dewch gyda fi
Come with me

Pwy sy'n siarad os gwelwch yn dda?
Who's speaking please? (when answering the phone)

Arhoswch funud
Wait a minute

Ga i siarad â/gyda/hefo ...?
Can I speak to ...?

Wedi danto/Wedi cael llond bol
Fed up

Pob dymuniad da
Best wishes

Pob lwc i'r dyfodol
Good luck for the future

Sut hwyl?
How are you?

Dymuniadau gorau
Best wishes

Sut mae?
How are you?

COFRESTRU/REGISTRATION

Meithrin/Derbyn

Bore da
Good morning

P'nawn/Prynhawn da
Good afternoon

Dim sŵn
No noise

Barod
Ready

Yma Miss
Here Miss

Dim siarad
No talking

Gwrandewch
Listen

Eisteddwch
Sit down

Tynnwch eich cotiau
Take off your coats

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Dewch i mewn yn dawel
Come in quietly

Brysiwch!
Hurry up!

Pwy sy yma?
Who's here?

Dewch yma
Come here

Eisteddwch ar y matiau/carped
Sit on the mats/carpet

Ga i fynd i'r toiled/tŷ bach?
Can I go to the toilet?

Rhowch eich cotiau ar y bachyn
Put your coats on the peg

Ble mae'r gofrestr?
Where is the register?

- ar y bwrdd
- on the table

- yn y drôr
- in the drawer

- gyda/gan Siân
- Siân has got it

Wyt ti'n barod?
Are you ready?

Sawl un/faint sy yma/ddim yma?
How many are here/not here?

Ble mae ...?
Where is ...?

Wn i ddim
I don't know

Gwnewch res/sefwch mewn rhes
Line up/stand in a line

Byddwch yn dawel
Be quiet

COFRESTRU/REGISTRATION

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Caewch y drws
Close the door

Pwy sy'n absennol heddiw?
Who's absent today?

Beth sy'n bod ar ...?
What's the matter with ...?

Mae gan Ceri boen bol/
Mae bola tost gyda Ceri
Ceri has got stomach ache

Mae Ceri'n dost/sâl
Ceri is ill

Ydy ... yma?
Is ... here?

Pwy sy yma'r bore 'ma/ prynhawn
'ma?
Who's here this morning/afternoon?

Ydy pawb yma?
Is everyone here?

Ydyn/Nag ydyn
Yes/No

Ydy e/o/hi'n sâl/dost?
Is he/she ill?

Trueni/Bechod
Pity

Ewch i nôl y gofrestr
Go and fetch the register

Mae yn y toiled
... is in the toilet

Sefwch mewn llinell syth
Stand in a straight line

Ewch allan
Go out

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Dewch â'r gofrestr yma
Bring the register here

Oes rhywun yn absennol?
Is there anyone absent?

Oes/Nac oes
Yes/No

Oes pen tost gyda hi/fe?
Oes ganddo fo/hi gur pen?
Has she/he got a headache?

Dim syniad
No idea

Gartref
At home

Estynnwch y gofrestr os gwelwch yn
dda.
Pass the register please

Dydy/Dyw o/e/hi ddim yma
He/she isn't here

Mae hi wedi mynd at y deintydd
She has gone to the dentist

Mae hi wedi torri ei bys etc.
She's broken her finger etc.

Mae annwyd arni hi
She's got a cold

Ewch â'r gofrestr i ...
Take the register to ...

Wyt ti'n well?
Are you better?

Ydw diolch

Rwyt ti'n hwyr
You are late

Mae e/o/hi gartre achos mae e/o/hi'n
sâl
He/she's at home because he/she is ill

Dw i ddim yn gwybod
I don't know

Ble rydych chi wedi bod?
Where have you been?

Rwy/dw i wedi bod at y doctor
I have been to the doctor

Roedd y bws yn hwyr
The bus was late

Druan ag e/o/hi
Pity

Y TYWYDD/THE WEATHER

Meithrin/Derbyn

Mae'n/Mae hi'n braf heddiw
It's nice today

Mae'n/Mae hi'n bwrw glaw heddiw
It's raining today

Mae'n/Mae hi'n oer heddiw
It's cold today

Mae'n /Mae'n hi'n wyntog heddiw
It's windy today

Gwisgwch eich cotiau
Put your coats on

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Sut mae'r tywydd?/Sut dywydd
ydy hi?
How's the weather?

Mae'n/Mae hi'n bwrw eira
Mae hi'n/*It's snowing*

Mae'n/Mae hi'n oer tu allan
It's cold outside

Mae'n/Mae hi'n boeth/gymylog/
sych/stormus
It is hot/cloudy/dry/stormy

Dydy/Dyw hi ddim yn bwrw glaw
It is/It isn't raining

Ydy hi'n ... heddiw?
Is it ... today?

Ydy/Nag ydy
Yes/No

**Bys i fyny
Teg yfory
Bys i lawr
Glaw mawr**

**Morus y gwynt
ac Ifan y glaw
Daflodd fy nghap i ganol y baw**

Y TYWYDD/THE WEATHER

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Mae hi'n wlyb ddiflas/niwlog
It is wet/miserable/foggy

Ble mae dy got di?
Where is your coat?

Ydy hi'n ... nawr/rŵan?
Is it ... now?

Dim chwarae tu allan heddiw
No playing outside today

Ewch i nôl eich cotiau/menig/hetiau
Go and get your coats/gloves/hats

Gwisgwch nhw
Wear them

Mae hi'n gynnes/dwym prynhawn
'ma/bore 'ma
It is warm this afternoon/this morning

Mae hi'n oer iawn
It's very cold

Peidiwch (â) mynd allan
Don't go out

Roedd hi'n oer ddoe/neithiwr/
bore ddoe/dydd Llun
It was cold yesterday/last night/yesterday morning/on Monday

Sut oedd y tywydd ...?
How was the weather ...?

Roedd hi'n oer ac yn wyntog
It was cold and windy

Trueni/bechod
What a pity

Enfys y bore

Amal gawode

Enfys prynhawn

Tegwch a gawn

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Mae hi'nglawio/rhewllyd/llithrig/bwrw
cenllysg/cesair
It is raining/icy/slippery/hailstoning

Mae hi'n tywallt/arllwys y glaw o hyd
It's still pouring down

Mae hi'n rhy wlyb

Rhaid i ti wisgo het/cap
You must wear a hat/cap

Oedd hi'n oer neithiwr?
Was it cold last night?

Ti'n wlyb domen dail/wlyb steics
You are soaking wet

Ydy hi wedi stopio bwrw glaw/eira?
Has it stopped raining/snowing?

Diolch byth
Thank goodness

Byddwch yn ofalus achos mae'n
llithrig tu allan
Be careful because it is slippery outside

Oedd/Nac oedd
Yes/No

Doedd hi ddim yn heulog ddoe
It wasn't sunny yesterday

Mae hi'n mynd i fwrw glaw
It's going to rain

Fydd hi'n ...?
Will it be ...?

Bydd/Na fydd
Yes/No

Mae hi'n mynd i fod yn oer
It's going to be cold

Arhoswch i mewn achos mae hi'n
wlyb

Stay in because it's wet

Eira mân

Eira mawr

Sut fydd y tywydd yfory?
What will the weather be like tomorrow?

Bydd hi'n ...
It will be ...

Dim ymarfer pêl-droed/
pêl-rwyd ar ôl yr ysgol achos mae
hi'n rhy wlyb.

No football practice after school because it is too wet

Pam wyt ti'n hoffi tywydd oer?
Why do you like cold weather?

Coch i fyny

Tegwch fory

Coch i lawr

Glaw mawr

YN Y NEUADD/IN THE HALL

Meithrin/Derbyn

Bore da
Good morning

Bore da blant
Good morning children

Canwch
Sing

Sefwch
Stand

Eisteddwch
Sit down

Barod
Ready

Diolch
Thank you

Canwch gyda fi
Sing with me

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Canwch gyda fi ar ôl 3
Sing with me after three

Bore da ffrindiau
Good morning friends

Dewch i mewn
Come in

Croeso i'r gwasanaeth
Welcome to the assembly

Gwrandewch
Listen

Dwedwch
Say

Mae'n amser chwarae
It's play time

Cerddwch
Walk

Dewch i mewn yn dawel
Come in quietly

Sefwch yn dawel
Stand quietly

Gwrandewch ar Mrs Jones
Listen to Mrs Jones

Eisteddwch ar y llawr
Sit on the floor

Gwrandewch ar y stori
Listen to the story

Ydych chi'n barod
Are you ready?

Ydw/Ydyn
Yes

Canwch gyda fi
Sing with me

Eisteddwch yn llonydd
Sit still

Diolch yn fawr
Thank you very much

Diolch yn fawr blant
Thank you very much children

Dwedwch ar fy ôl i
Say after me

Canwch yn dawel
Sing softly

Dwylo ynghyd/gyda'i gilydd,
llygaid ynghau
Hands together, eyes closed

YN Y NEUADD/IN THE HALL

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Trowch i dudalen ...
Turn to page ...

Sefwch mewn rhes
Stand in a line

Cerddwch yn dawel
Walk quietly

Gwrandewch yn ofalus
Listen carefully

Dosbarth 3, eisteddwch
Class 3, sit down

Darllenwch ar fy ôl i
Read after me

Y pennill cynta
The first verse

Codwch yn dawel
Get up quietly

Gwrandewch ar ddosbarth 5
Listen to class 5

Edrychwch ar y sgrin
Look at the screen

Darllenwch gyda'ch gilydd
Read together

Esgusodwch fi
Excuse me

Dyna ddigon
That's enough

Ydy pawb yma nawr?
Is everyone here now?

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Dosbarth 5, ewch allan
Class 5, go out

Dosbarth 6, ewch allan yn dawel
Class 6, go out quietly

Dosbarth 6, ewch nôl i'r ystafell
Class 6, go back to the room

Mae hi'n amser chwarae
It's play time

Darllenwch y pennill cynta
Read the first verse

Darllenwch yr ail bennill
Read the second verse

Gweddïwn
Let us pray

Diolch yn fawr blant - gwaith
ardderchog!
*Thank you very much children -
excellent work*

YN Y NEUADD/IN THE HALL

Meithrin/Derbyn

Tyrd yma/Dere 'ma/Dewch yma
Come here

Rhedwch!
Run!

Da iawn
Very good

Bendigedig
Great

Mae ... wedi ennill
... has won

Pawb i glapio
Everyone to clap

... nesa
... next

Mae'n Ddydd Gŵyl Dewi heddiw
It's Saint David's Day today

Plant da
Good children

Bachgen/merch/geneth dda
Good boy/girl

Da iawn ti
Very good (you)

Canu
Singing

Adrodd
Reciting

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Dere 'mlaen/
Dewch ymlaen
Come on

John, Jim a Jane sefwch
... stand up

Dewch allan
Come out

Dewch allan i'r ffrynt
Come out to the front

Mae'r plant/John, Jim, Jane wedi
gwneud yn dda iawn
*The children/John/Jim/
Jane have done very well*

Pwy enillodd?
Who won?

Mae John wedi ennill
John has won

Oes gwisg Gymreig gyda ti?
Have you got a Welsh dress?

Mae John yn gallu nofio 50 metr
John can swim 50 metres

Llongyfarchiadau John
Congratulations John

Dyma dy dystysgrif/fathodyn
This is your certificate/badge

Dyma eich tystysgrifau/bathodynnau
These are your certificates/badges

Rhowch glap i John/i'r plant
Give John/the children a clap

Byddwch yn ofalus
Be careful

YN Y NEUADD/IN THE HALL

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Mae John wedi ennill
cystadleuaeth
John has won a competition

gwobr
prize

tocyn llyfrau
book token

Rhowch glap iddo fe/iddi hi
Give him/her a clap

Ardderchog
Excellent

Gwych
Great

Pwy enillodd/
Pwy sy wedi ennill?
Who won/has won?

Mae'n ddydd Santes Dwynwen
heddiw
It's Santes Dwynwen's Day today

Mawrth y cyntaf yw hi/ydy hi
heddiw
It's March 1st today

Pa ddiwrnod ydy/yw hi heddiw?
What day is it today?

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Pwy ydy'r cyntaf ail/trydydd?
Who's the first/second/third?

John ydy'r cyntaf
John's the first

Cyntaf - John
First - John

Ail - Jane
Second - Jane

Trydydd - Jim
Third - Jim

Mae Jane wedi dod yn ail mewn
cystadleuaeth
*Jane has come second in a
competition*

dawnsio
dancing

canu'r piano
playing the piano

Enillodd y tîm pêl-droed yn erbyn
Ysgol Penlan/
Gwnaeth y tîm pêl-droed ennill yn
erbyn Ysgol Penlan
*The football team won against
Ysgol Penlan*

Beth oedd y sgôr?
What was the score?

Gwnaeth y tîm yn dda iawn
The team did very well

John oedd y cyntaf
John came first

Dydd Ewyllys Da ydy/yw hi heddiw
It's Goodwill Day today

PEN-BLWYDD/BIRTHDAYS

Meithrin/Derbyn

Mae pen-blwydd John heddiw
It's John's birthday today

Mae John yn bump oed heddiw
John is five today

Pen-blwydd hapus John
Happy birthday John

Dwedwch "Pen-blwydd hapus" wrth John
Say "Pen-blwydd hapus" to John

Pawb i ganu "Pen-blwydd hapus i ti"
Everyone to sing "Pen-blwydd hapus i ti"

Tyrd yma/Dere 'ma John
Come here John

Clapiwch gyda fi/hefo fi
Clap with me

Un dau tri pedwar pump
one two three four five

Chwythwch!
Blow!

Pwy sy'n dathlu pen-blwydd heddiw?
Who's celebrating his birthday today?

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Faint yw/ydy dy oed di?
How old are you?

Rwy'n/Dw i'n ...
I'm ...

Rhifwch gyda fi
1 2 3 4 5 6
Count with me ...

Wyt ti'n cael parti?
Are you having a party?

Mae John yn chwech oed heddiw
John is six today

Oes rhywun yn cael pen-blwydd heddiw?
Is it anyone's birthday today?

Oes/Nac oes
Yes/No

Ges i ...
I had ...

Beth gest ti/
Beth ddaru ti gael?
What did you have?

Wyt ti'n cael
cacen/teisen?
Are you having a cake?

Ydw/Nac ydw
Yes/No

Sawl kannwyll sydd ar y gacen?
How many candles are there on the cake?

Mae + rhif/au
There are + numbers

Chwythwch y canhwylau!
Blow the candles out!

Dyma fathodyn i ti
Here's a badge for you

Diolch yn fawr
Thank you very much

PEN-BLWYDD/BIRTHDAYS

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Pryd mae dy ben-blwydd di?
When is your birthday?

Misoedd y flwyddyn
Months of the year

Pen-blwydd hapus i ...
oddi wrth
Happy birthday to you ...
from ...

Gest ti barti?
Did you have a party?

Do/Naddo
Yes/No

Gest ti hwyl?
Did you have fun?

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Pob lwc/Pob hwyl!
Good luck!

Pryd oedd dy ben-blwydd di?
When was your birthday?

Hefo pwy est ti/gyda phwy est ti?
With whom did you go?

Es i gyda/hefo ...
I went with ...

Pryd est ti?
When did you go?

Es i dydd Sadwrn etc.
I went Saturday etc.

Dymuniadau gorau
Best wishes

Cofion cynnes
Warmest regards

Beth wnest ti?
What did you do?

Es i i'r ganolfan hamdden
I went to the leisure centre etc

Pwy ddaeth?
Who came?

Daeth fy ffrindiau
My friends came

GORCHMYNION/COMMANDS

Meithrin/Derbyn	Blwyddyn 1/Blwyddyn 2
Dewch i mewn <i>Come in</i>	Brysiwch <i>Hurry up</i>
Eisteddwch <i>Sit down</i>	Dim rhedeg <i>No running</i>
Sefwch <i>Stand up</i>	... yn dawel <i>... quietly</i>
Dim siarad <i>No talking</i>	Sefwch mewn rhes ... <i>Stand in line ...</i>
Stopiwch <i>Stop</i>	... wrth y drws <i>by the door</i>
Clapiwch <i>Clap</i>	Tacluswch <i>Tidy up</i>
Clapiwch gyda fi <i>Clap with me</i>	Gwrandewch <i>Listen</i>
Eisteddwch (ar y carped) <i>Sit down (on the carpet)</i>	Gwnewch res <i>Make a line</i>
Barod! <i>Ready</i>	Dim gweiddi <i>No shouting</i>
... fel hyn! <i>... like this</i>	Sefwch yn llonydd <i>Stand still</i>
Helpwch fi <i>Help me</i>	Sefwch wrth y drws <i>Stand by the door</i>
Canwch <i>Sing</i>	Dilynwch fi i'r iard/neuadd <i>Follow me to the yard/hall</i>
Dere 'ma/tyrd yma <i>Come here</i>	Darllenwch y llyfr <i>Read the book</i>
Dewch yma <i>Come here</i>	

GORCHMYNION/COMMANDS

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Byddwch yn dawel
Be quiet

Tawelwch!
Quiet!

Byddwch yn ofalus
Be careful

Arhoswch wrth y drws
Stay by the door

Sefwch tu ôl i ...
Stand behind ...

Ewch allan i'r iard i chwarae
Go out to the yard

ar unwaith
at once

Ewch adre
Go home

Rhowch y cadeiriau o dan y
bwrdd/ddesg

... yn llonydd
... still

Dechreuwch/darllenwch eich gwaith
Start/read your work

Siaradwch gyda'ch partner yn
Gymraeg
Speak to your partner in Welsh

Peidiwch (â)/ Paid (â) ...
Don't ...

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Dangoswch eich gwaith/llyfr i fi/i
Mrs ...
Show me/Mrs ... your work/book

Rhowch y golau ymlaen
Switch on the light

Ysgrifennwch yn eich llyfrau
Write in your books

Rhowch eich gwaith yn y ddesg/yn y
drâr/drôr/
Put your work in the desk/drawer

Cadwch eich gwaith
Put your work away

Gwnewch res wrth y drws yn dawel
Make a line by the door quietly

Cerddwch yn araf i'r neuadd
Walk slowly to the hall

Gofynnwch i Mrs ...
Ask Mrs ...

Gorffennwch eich gwaith
Finish your work

GORCHMYNION/COMMANDS

Meithrin/Derbyn	Blwyddyn 1/Blwyddyn 2
Cerddwch <i>Walk</i>	Ffeindiwch le/ffrind/bartner <i>Find a space/friend/partner</i>
Ewch allan <i>Go out</i>	Tynnwch eich cotiau <i>Take off your coats</i>
Ewch i mewn <i>Go in</i>	Dwylo i fyny/ i lawr <i>Hands up/hands down</i>
Dilynwch fi <i>Follow me</i>	Ewch i'r tŷ bach/toiled <i>Go to the toilet</i>
Gwisgwch eich cotiau <i>Wear your coats</i>	Golchwch eich dwylo <i>Wash your hands</i>
Dwedwch 'Bore da' <i>Say good morning</i>	Edrychwch <i>Look</i>
Dwylo ynghyd/dwylo gyda'i gilydd <i>Hands together</i>	Rhifwch y ... <i>Count the ...</i>
Llygaid ynghau <i>Eyes closed</i>	Rhifwch gyda fi/hefo fi <i>Count with me</i>
Trowch (y dudalen) <i>Turn the page</i>	Canwch gyda fi/hefo fi <i>Sing with me</i>
	Ysgrifennwch <i>Write</i>
	Darllenwch gyda fi/hefo fi <i>Read with me</i>
	Edrychwch ar y bwrdd du/ arnaf i/ar y llyfr <i>Look at the blackboard/me/ the book</i>
	Esgusodwch fi <i>Excuse me</i>

GORCHMYNION/COMMANDS

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Agorwch eich llyfrau
Open your books

Rhowch eich pensil ar y bwrdd
Put your pencil on the table

Codwch y papur/pensiliau oddi ar y llawr
Pick the paper/pencils off the floor

Agorwch y drws/ffenest
Open the door/window

Rhowch y ...
Put the ...

Rhowch y ... ar y/wrth y/yn y/dan y/
tu ôl/o flaen
*Put the ... on the/by the/in the/under
the/behind/in front of ...*

Ysgrifennwch yn daclus
Write neatly

Peidiwch/Paid!
Don't

Gweithiwch ar y cyfrifiadur
Work on the computer

Golchwch y brws paent
Wash the paint brush

Caewch eich llygaid
Close your eyes

Agorwch eich llygaid
Open your eyes

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Ewch i nôl y ...
Go and fetch the ...

Cer i nôl y
Go and fetch the ...

Ewch â'r ... at Mrs/Mr
Take the ... to Mrs/Mr

Sefa
Stand up

Eistedda
Sit down

Ysgrifenna
Write

Cerdda
Walk

CWRTEISI/COURTESY

Meithrin/Derbyn	Blwyddyn 1/Blwyddyn 2
Diolch <i>Thank you</i> Os gwelwch yn dda <i>Please</i> Oren/bisgedi <i>Orange/biscuits</i> Dim diolch <i>No thank you</i> Bore da/P'nawn da <i>Good morning/afternoon</i> Arhoswch funud <i>Wait a minute</i> Ga i fynd i weld ...? <i>Can I go and see ...?</i> Esgusodwch fi <i>Excuse me</i>	Diolch yn fawr <i>Thank you very much</i> Ga i ...rwber/siswrn/creon/pensil? <i>May I have a ... rubber/scissors/crayon/pencil?</i> Ga i fynd i'r toiled/tŷ bach os gwelwch yn dda? <i>Can I go to the toilet please?</i> Ga i fynd i'r tŷ bach twt os gwelwch yn dda? <i>Can I go to the tŷ bach twt please?</i> Cei/Na chei <i>Yes/No</i> Cewch/Na chewch <i>Yes/No</i>

CWRTEISI/COURTESY

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Ga i fynd allan/i'r iard/i'r neuadd i chwarae os gwelwch yn dda?
Can I go out to the yard/hall/to play please?

Ga i fenthylg ... (eitemau'r dosbarth)?
Can I borrow ... (class items)?

Ga i chwarae gyda/hefo ... ?
Can I play with ...?

Dewch i mewn
Come in

Arhoswch funud
Wait a minute

Ga i fynd i weld ...?
Can I go and see ...?

Esgusodwch fi
Excuse me

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Croeso
Welcome

Ga i'ch helpu chi?
Can I help you?

Pwy sy'n siarad os gwelwch yn dda?
Who's talking please?

Mae'n ddrwg gen i'da fi
I am sorry

Diolch am beidio siarad/rhedeg etc.
Thank you for not talking/running etc.

AMSER CINIO/DINNER TIME

Meithrin/Derbyn

Mae hi'n/Mae'n ...
It is ...

Mae'n amser cinio
It's lunchtime

Barod
Ready

Ewch i olchi'ch dwylo
Go to wash your hands

Ewch i'r toiled
Go to the toilet

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Dwylo i fyny/lan/lawr
Hands up/down

Pwy sy eisiau ...?
Who wants ...?

Pwy sy'n cael cinio ysgol?
Who's having school dinner?

Pwy sy'n cael salad heddiw?
Who's having salad today?

Pwy sy'n cael brechdanau?
Who's having sandwiches?

Pwy sy'n mynd adre?
Who's going home?

Sawl un sy'n cael/sy eisiau
How many are having/want?

Cyfrif/rhifo
Counting/numbering

Arian cinio
Dinner money

Os gwelwch yn dda!
Please!

Pawb yn dawel
Everyone quiet

Sefwch
Stand up

Sefwch mewn llinell/rhes syth
Stand in a straight line

Ewch/cerddwch i'r cantîn/neuadd yn dawel!
Go/walk to the canteen/hall quietly!

Llygaid ar gau/ynghau
Close your eyes

Ga i ...?
Can I ...?

Dim rhedeg
No running

Y bwrdd yma
This table

Y Bwrdd Coch
The Red table

Bwrdd Kate
Kate's table

Wyt ti'n hoffi salad?
Do you like salad?

Ydw/Nac ydw
Yes/No

Dim siarad
No talking

Dim rhedeg
No running

AMSER CINIO/DINNER TIME

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Ydy hi'n amser cinio?
Is it lunchtime?

Mae yn cael cinio/
brechdanau/mynd adre
... is having lunch/sandwiches/going home

Ewch i nôl eich arian cinio
Go and get your dinner money

Mae hi bron yn amser cinio
It's nearly dinner time

Ble mae dy/eich arian cinio?
Where is your dinner money?

Peidiwch (â) rhedeg
Don't run

Gwnewch res wrth y drws
Line up by the door

tu ôl i ...
behind ...

Ydych chi'n barod?
Are you ready?

Canwch y gloch
Ring the bell

Cliriwch eich platiau
Clear your plates

Dyma ti
Here you are

Dw i ddim yn hoffi ...
I don't like ...

Rwy'n/Dw i'n casáu ...
I hate ...

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Oes rhywun eisiau salad heddiw?
Does anyone want salad today?

Oes/Nac oes
Yes/No

Rhaid i ... gerdded i'r cantîn
... must walk to the canteen

Mae'n dda i ti/chi
It's good for you

Mae'n ddrwg i ti/chi
It's bad for you

Ydy e'n dda i chi?
Is it good for you?

Pwy sy'n mynd i'r clwb drama
amser cinio?
*Who's going to the drama club
dinner time?*

Pwy sy'n mynd i chwarae pêl droed
amser cinio?
*Who's going to play football dinner
time?*

Wyt ti'n mynd i'r côr?
Are you going to the choir?

Ydw/Nac ydw
Yes/No

ADDYSG GORFFOROL/PHYSICAL EDUCATION

Meithrin/Derbyn	
Arhoswch <i>Stop</i> Eisteddwch <i>Sit</i> Sefwch <i>Stand</i> Tynnwch eich ... <i>Take off your ...</i> Gwisgwch eich ... <i>Wear your ...</i> Barod <i>Ready</i> Rhedwch <i>Run</i> Cerddwch <i>Walk</i> Allan <i>Out</i>	Symudwch <i>Move</i> Sgipiwch <i>Skip</i> Herciwch <i>Hop</i> Neidiwch <i>Jump</i> Trowch <i>Turn</i> ... yn araf <i>... slowly</i> ... yn gyflym <i>... quickly</i> Codwch eich ... <i>Raise your ...</i> Ewch i nôl yr offer <i>Go to get the equipment</i> Dewiswch offer/bartner <i>Choose equipment/partner</i> Dewch yn ôl ... i'r canol <i>Come back ... to the middle</i> Taflwch y bêl <i>Throw the ball</i>
Blwyddyn 1/Blwyddyn 2	
Yn ôl <i>Back</i> Dringwch <i>Climb</i> Byddwch yn ofalus <i>Be careful</i> Codwch <i>Get up</i>	Gwnewch gylch <i>Make a circle</i> Pwy sy'n dechrau - <i>Who's starting?</i> Fi <i>Me</i> Bron iawn <i>Nearly</i> Rholiwch y bêl <i>Roll the ball</i>

ADDYSG GORFFOROL/PHYSICAL EDUCATION

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Taflwch
Throw

i'r dde
to the right

i'r chwith
to the left

syth ymlaen
straight on

pawb yn barod
everybody ready

Ga i ...?
Can I have ...?

Cewch/Na chewch
Yes you can/No you can't

Ffwrdd/bant â chi
Off you go

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Ewch yn ôl
Go backwards/back+

Ewch ymlaen
Go forward

Dros
Over

I mewn i'r
Into the

O dan
Under

O gwmpas
Around

Beth ydy'r sgôr?
What's the score?

Tri grŵp o chwech
Dau grŵp o ddeg, etc.
Three groups of six
Two groups of ten, etc.

Ga i fynd i grŵp ...?
Can I go to ... group?

Gwnewch hanner cylch
Make half a circle

Defnyddiwch yr iard i gyd
Use up all the yard

I ddechrau/orffen rydyn ni'n
mynd i ...
To start/finish we're going to ...

CELF A CHREFFT/ART AND CRAFT

Meithrin/Derbyn

Lliwiwch
Colour

Pa liw?
What colour?

Lliwiau
Colours

Torrwch
Cut

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Tynnwch lun
Draw a picture

Ga i ...?
Can I ...?

Ga i fenthyg ...?
Can I borrow ...?

Cewch/Na chewch
Yes/No

Byddwch yn ofalus
Be careful

Mawr
Large

Bach
Small

Canolig
Medium

Amser clirio/tacluso
Tidy up time

Gludwch
Glue

CELF A CHREFFT/ART AND CRAFT

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Pwyswch
Press

Cymysgwch
Mix

Rhowch/Dodwch
Put

Fel hyn
Like this

Torrwch siâp
Cut a shape

Pa liw/siâp/hyd/led?
What colour/shape/length/width?

Yn syth?
Straight?

Defnyddiwch
Use

Plygwch
Fold

Ble mae'r ...?
Where's the ...?

Ble mae'r pensil?
Where's the pencil?

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Mesurwch
Measure

Fan hyn
Here (it is)

Labelwch
Label

Clymwch y ...
Tie the ...

IAITH GÊM/GAME LANGUAGE

Meithrin/Derbyn

... os gwelwch yn dda?
Please

Dyma ti
Here you are

Diolch
Thank you

Dim diolch
No thank you

Ble mae ...?
Where is ...?

Dyma ...
Here is ...?

Tro fi/Fy nhro i
1 2 3 4 5 6
My turn ...

Lliwiau - coch, melyn, glas, oren,
gwyrdd, gwyn
*Colours - red, yellow, blue, orange,
green, white*

Da iawn
Very good

Blwyddyn 1/Blwyddyn 2

Ga i ... os gwelwch yn dda?
Can I ... please

Cewch/Na chewch
Yes/No

Ble mae ...?
Where is ...?

yn/wrth/ar/o flaen/tu ôl i/o dan
in/by/on/in front of/behind/under

Oes gen ti ...?/Oes ... gyda ti?
Have you got ...?

Oes/Nac oes
Yes/No

Mae gen i .../Mae ... gyda fi
I've got ...

Dyma'r dis/cownter
This is the dice/counter

O bechod!/'Na drueni!
Pity!

Brysiwch
Hurry up!

Gwych
Great

IAITH GÊM/GAME LANGUAGE

Blwyddyn 3/Blwyddyn 4

Rydych chi angen dîs/cownteri
You need dice/counters

Pwy sy'n dechrau?
Who's starting?

... sy'n dechrau
... is starting

... ydy'r capten
... is the captain

Wyt ti eisiau ...?
Do you want ...?

Ydw/Nac ydw
Yes/No

Dw i eisiau ...
I want ...

Dwi i ddim eisiau ...?
I don't want ...?

Oes, mae gen i .../Mae ... gyda fi
Yes I've got ...

Does gen i ddim .../Does dim ...
gyda fi
I haven't got ...

Ti nesa
You next

Fi nesa
Me next

Dy dro di
Your turn

Ble mae'r dîs/cownter?
Where is the dice/counters?

Colli tro, dyna bit/drueni
Miss a turn, what a pity

Rwy/Dw i angen ...
I need ...

Rwy/Dw i wedi gorffen
I have finished

Rwy/Dw i wedi ennill

Blwyddyn 5/Blwyddyn 6

Sefwch
Stand up

Cadeiriau dan y bwrdd
Chairs under the table

Cofiwch siarad yn Gymraeg
Remember to speak Welsh

1,2,3 i ffwrdd â chi
1,2,3 off you go

Chwiliwch am eich partner
Search for your partner

Dy dro di nesa
Your turn next

Tro fi/Fy nhro i
My turn

Fi sy'n dechrau
I'm starting

Brysia
Hurry up

Tafla'r dîs
Throw the dice

Does gen i ddim pâr/Does dim pâr
gyda fi
I haven't got a pair

Does dim ...
There isn't ...

Faint o gardiau sy gen ti/gyda ti?
How many cards have you got?

Ga i ddyfalu?
Can i guess?

Cei/Na chei
Yes/No

ADNODDAU/RESOURCES

Adnoddau eraill i hyrwyddo Cymraeg Pob Dydd mewn ysgolion

***Gwneud a Dweud*, Uned Iaith Genedlaethol Cymru CBAC**

Llyfr a thâp fideo i hybu'r defnydd o Gymraeg Pob Dydd yn yr ysgol gynradd.

***Hwyl Blant Bach*, Uned Iaith Genedlaethol Cymru CBAC**

Tâp gwrando a llyfr i hyrwyddo Cymraeg Pob Dydd yn yr ysgol gynradd.

***Siarad Cymraeg yn y dosbarth*, Prifysgol Cymru, Bangor**

Llyfr a thri tâp gwrando sydd yn cynnig cymorth i athrawon ddatblygu Cymraeg Pob Dydd yn yr ysgol.

Other resources to promote Everyday Welsh in schools

***Gwneud a Dweud*, WJEC National Language Unit of Wales**

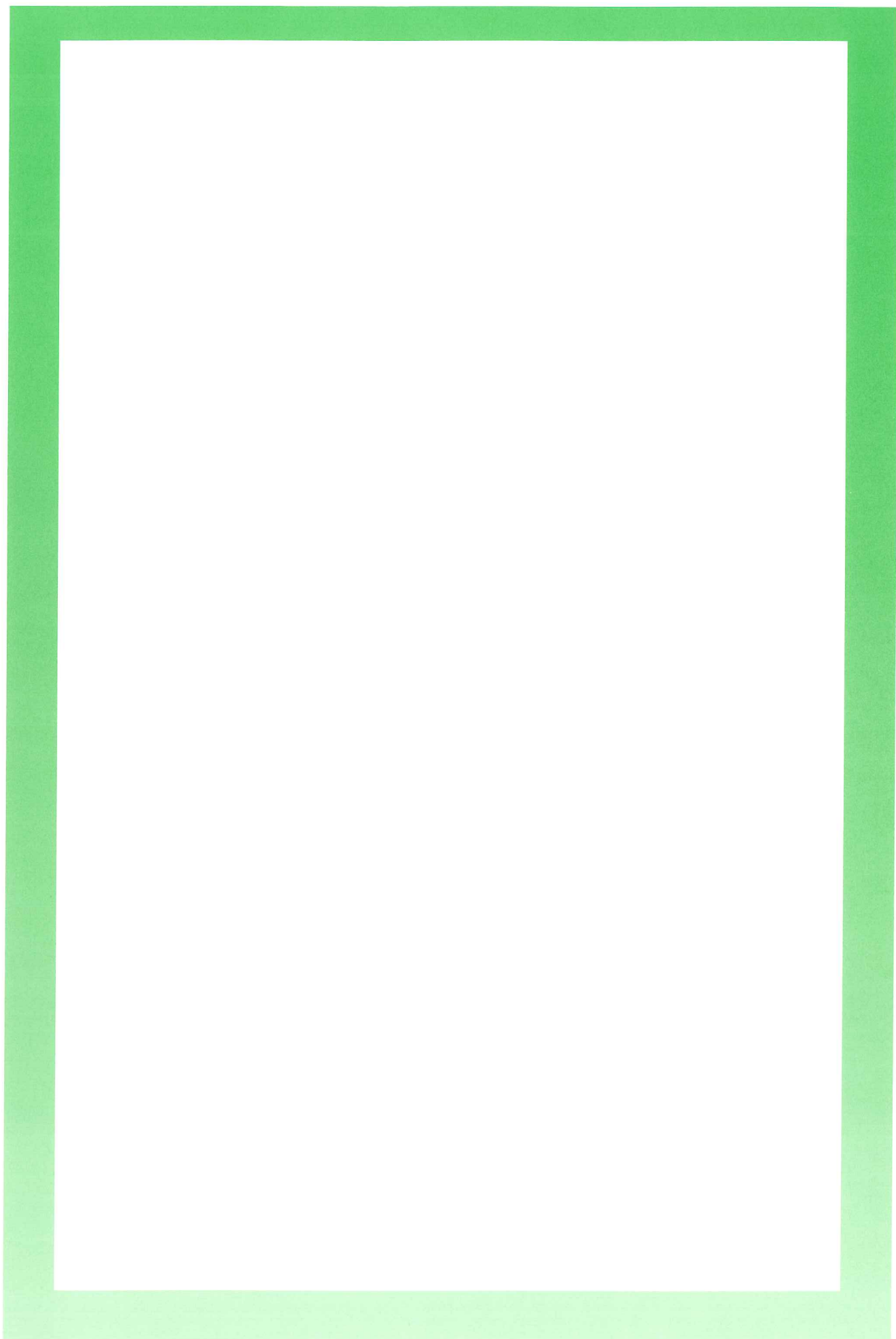
Video tape and book to promote the use of Everyday Welsh in the primary school.

***Hwyl Blant Bach*, WJEC National Language Unit of Wales**

Audio tape and book to promote Everyday Welsh in the primary school.

***Siarad Cymraeg yn y Dosbarth*, University of Wales, Bangor**

Book and three audio tapes to help teachers develop Everyday Welsh in schools.



Rbaglen Genedlaethol Hyfforddiant Mewn-swydd y Gymraeg
National Welsh Inset Programme

Agweddau ar Addysgu Cymraeg Ail Iaith
Aspects of Teaching Welsh Second Language

Cyfnodau Allweddol 1 a 2
Key Stages 1 and 2

- Meithrin Sgiliau Llafar / Developing Oral Skills*
Meithrin Sgiliau Ysgrifennu / Developing Writing Skills
Meithrin Sgiliau Darllen / Developing Reading Skills
Cyflwyno Barddoniaeth / Introducing Poetry
Rôl yr Arweinydd Cwricwlwm / Role of the Curriculum Leader
Datblygu Cymraeg Pob Dydd yn yr Ysgol Gynradd / Developing Everyday
Welsh in the Primary School
Defnyddio TCCh i Addysgu Cymraeg Ail Iaith / Using ICT
to Teach Welsh Second Language
Codi Safonau Ysgrifennu (Ymateb i Waith Disgyblion) / Raising Writing Standards
(Responding to Pupils' Work)
Codi Safonau Llythrennedd (Datblygu Sgiliau Darllen) / Raising Literacy Standards (Developing
Reading Skills)

Gellir prynu copïau o'r cyfrolau hyn trwy gysylltu â:
Further copies of these publications can be bought by contacting:

Siop Lyfrau CBAC
245 Rhodfa'r Gorllewin
Caerdydd CF5 2YX

© 029 2026 5063/ 029 2026 5112
Ffacs 029 2057 5987

ISBN 1-86085-275-0



9 781860 852756 >

CBAC